

J. A. Möhler — život i djela

Uz stogodišnjicu smrti.

»Živimo u apokaliptičkim vremenima«, to se danas može vrlo često čuti. U općoj tjeskobi, koja sada vlada svijetom, mnogo ih je, koji posizu bilo za Ivanovim Otkrivenjem bilo za raznim knjigama, koje se bave proroštvima o koncu svijeta — a obilujemo doista takvim knjigama i proroštvima, starog i novog datuma! — ne bili kako uočili u suvremenim događajima simptome konačne katastrofe. Istina, naša vremena opravdavaju zabrinutost i strah: ne živimo uzalud u doba totalnih ratova, koji donose potpuno uništenje; i malo je nade, da će se opreke između pojedinih državnih skupina riješiti mirnim putem, da ćemo dakle izbjeći krutom zagrljaju bijede i ratnih strahota.

Ali bilo je i prije teških vremena. Stogodišnjica čovjeka, kojemu posvećujemo ovih nekoliko redaka, doziva nam u pamet ne daleku prošlost, nego njegov vijek: francusku veliku revoluciju sa svojim idejnim, socijalnim i političkim prevratom, napoleonske ratove, buđenje naroda Europe na novi život, u novoj formi i novim sadržajem; sjeća nas nadalje na onaj niz ljudi velikog uma i genijalnosti, koji su za stoljeća preodredili tok ljudskog umovanja. Moguće su ta vremena u većoj mjeri zaslužila naziv »apokaliptička...«

Iako nas dijeli tek jedan vijek od Napoleonove Europe, iako su karakteristike našeg vremena samo logički razvoj onih osamnaestog vijeka, ipak je pozicija modernog čovjeka diametralno oprečna prema nekim fundamentalnim problemima kulturnog života. Uzmimo na pr. odnos pojedinca prema zajednici: danas je problem kako da se očuva individuum u kolektivnom državnom organizmu; onda je bio kako da se očuva, spasi, za život sposobna zajednica od pretjeranih zahtjeva individualizma. — Preokret je započeo s romanticizmom, koji se iz prvotnog literarnog pokreta razvio u svestranu reakciju protiv destruktivnog racionalističkog individualizma. Nastao u krugu mladih njemačkih pjesnika, romanticizam naglašava ne razum nego osjećaj, na mjesto logičkog umovanja postavlja mističku spoznaju. I baš to postaje glavnim sredstvom za ostvarenje velikog ideala: ujedinjenje Njemačke, političko, kulturno, a i vjersko. Jer do jedinstva vodi samo ljubav, a te nema u hladnom umovanju: ljubav je emocionalne naravi, na koju ne utječe logičko umovanje nego osjećaj i mistika. — Na vjerskom

području vidimo isti razvoj. Kantova racionalistička kritika razorila je za mnoge definitivno svaku znanstvenu podlogu vjere: dokaze opstanka Božjeg i mogućnosti objavljenih istina. Schleiermacher uvede tada u protestantsku teologiju nutarnje, subjektivno mističko-čuvstveno iskustvo vjernika kao novu bazu vjerovanja, davši tako sasvim nov pravac protestantskoj teologiji. — Početkom dakle osamnaestog stoljeća duhovno se gibanje u Njemačkoj polariziralo oko dva cilja: sjedinjenje Nijemaca po svijesti zajedničke kulturne i političke pripadnosti te sjedinjenje pojedinca s Bogom, i vjernika međusobom, jedno i drugo po subjektivnim čuvstveno mističkim emocijama.

Möhler će tome dodati treći cilj: sjedinjenje svih kršćana na bazi sinteze ideja svog vremena i katoličke misli.

★

Rodio se Johann Adam Möhler dne 6. svibnja 1796. u Igersheimu u Württembergu.¹ Bog ga obdario izvanrednim duševnim sposobnostima, roditelji mu dadoše najpomniju izobrazbu, a on sam upotpunio je jedno i drugo svojom velikom marljivošću, tako da je završio sve svoje studije s najvećim uspjehom.

Već za vrijeme gimnazijskih nauka odlučio se za svećenički poziv. Teologiju započe u Ellwangu, u biskupskom seminaru, a završi je u Tübingenu, nakon što je onamo bio prenesen katolički teološki fakultet. Za profesore imao je među ostalima Hirschera i poznatog Drey-y, utemeljitelja tübinske katoličke škole, kojoj će kasnije sam Möhler biti glavom i najvećom dikom. Nakon ređenja (1818.) radi u pastvi, da je već nakon godinu dana zamijenjen sa pedagoško znanstvenim radom, u kojem će provesti cijeli svoj život. Započeo kao repetitor preparandije »Wilhelmstift«-a u Tübingenu. Kroz dvije godine, što ih je sproveo u toj službi, Möhler se dao na intenzivni studij grčke povijesti i filozofije. Elegancija stila, jasno i shvatljivo izražavanje, te sintetička strana u njegovim poznijim djelima, svjedoče dovoljno o uspjehu tih studija. I toliko mu omilje grčka klasika, da joj se htjede posvema posvetiti. Već je namjeravao da zatraži profesorsko mjesto na jednoj od državnih gimnazija, kad li ga pozovu njegovi duhovni poglavari na mjesto privatnog docenta crkvene povijesti na tübinskom sveučilištu. Möhler prihvati poziv. Da se što bolje pripravi za tu svoju novu djelatnost, poduze dugo putovanje diljem Njemačke posjećujući brojna njemačka sveučilišta i tražeći osobni doticaj s vodećim učenjacima u crkvenoj povijesti. S mnogo uspjeha »Moj boravak u Berlinu« — evo njegovih riječi, koje se

¹ Za život i ličnost Möhlerovu por. *Reitmayer, Möhler u Wetzer u. Welte s Kirchenlexikon* (Herder, 1893), vol. 8.; Za djela: *A. Fonck, Möhler u Dictionnaire de la Théologie Catholique*, vol. 10;

odnose na to putovanje i na njegov odnošaj prema tamošnjem profesoru crkvene povijesti Neanderu, — »valja uzeti za najvažniji i najodlučniji moment mog života: to što bi po ljudsku predmijevanju moralo da odvrati od katoličke stvari moj još neodlučni duh, upravo to postade sredstvom Providnosti, da mi se katolicizam objavio u punini svoje krepke i neuništive snage, u svojoj vječnoj uzvišenosti, u svojoj časti.«²

Vrativši se u Tübingen započe svoja predavanja i, nakon kratkog vremena, kao da želi opravdati svoje imenovanje, objelodani svoje prvo djelo: *Die Einheit in der Kirche oder das Prinzip des Katholizismus dargestellt im Geiste der Kirchen väter der drei ersten Jahrhunderte* — Tübingen, 1825. — Möhler namjeravaše, po svom vlastitom priznanju, napisati povijest Crkve u Srednjem vijeku. Počevši tim radom ubrzo je opazio da ne poznaje dovoljno činjenice, koja bi obuhvatila cijelu crkvenu povijest i služila kao veza i princip njenog organskog razvitka te tako omogućivala totalnu sintezu događaja i zbivanja. Dao se stoga na studij one činjenice, koja znači početak povijesti kršćanstva, a to je nutarnja konstitucija primitivne Crkve, koja počinje silaskom Duha Svetoga. Tražio je prije svega da tu pronade i ispita bitni element, nutarnji princip stalne crkvene jedinstvenosti. — *Die Einheit*... je valjda najoriginalnije Möhlerovo djelo. Ono svjedoči nesamo o već napomenutim osebinama njegova stila nego i o dubini, originalnosti njegove misli, o vanrednom poznavanju sv. Otaca. Ali što najviše privlači u toj malenoj knjizi, jest njezin posebni oblik: Möhler je u tom djelu ostvario svoj ideal o teologu, koji u svojoj analizi vjerskih dogma ne smije da pritom ne osjeća onog intimnog čuvstva, koje proizvire iz njihove harmonije, kada ih gledamo u međusobnoj povezanosti. Po Möhleru svaki teolog treba da bude ujedno i mistik, da tako njegovo djelo uzmogne posredovati čitatelju ne samo apstraktno znanje nego i intimno osjećanje dogme, kao što to traži totalna prožetost vjernika po vjeri i totalno, iako primitivno, obuhvaćanje vjere po vjerniku.³ Evo što o tom sudi duboki poznavać Möhlera, Goyau: »Avec un laborieux effort de recherches, avec une tension émue qui est par elle même une prière, Möhler veut acquérir le sentiment, et de ce qu' est l'Eglise, et de l'identité de sa conscience de croyant avec la conscience collective de la primitive Eglise; et je ne sache aucun livre dans lequel l'étude de textes, érudite et critique, offre

² Cit. A. Fonck, 1. cit., col. 2049;

³ Por. Yves de Montcheuil S. I., *Freiheit u. Mannigfaltigkeit in der Einheit (Zum Kirchenbegriff Möhlers)* u *Stimmen der Zeit*, Sept. 1938., pag. 364 ff.; *Dict. théol.* 1. cit., col. 2057;

au même degré la profondeur d'une méditation... Le traité de l'Unité fit véritablement vivre des âmes: en atteignant en certains lecteurs l'homme intérieur, il retentissait jusque dans ces sphères de l'être qui sont inaccessibles à l'oubli.⁴

Uspjeh nije izostao. Möhler bude u znak priznanja imenovan najprije izvanrednim profesorom (1826.) a dvije godine kasnije, nakon što je odbio katedru teologije u Breslau, postane redovitim profesorom sveučilišta u Tübingenu, koje mu iste godine daje čast doktorata.

U međuvremenu izađe njegovo drugo djelo: *Athanasius der Grosse und die Kirche seiner Zeit im Kampfe mit dem Arianismus — Mainz, 1827.* — To je historijska rasprava, u kojoj Möhler ispituje odnosaj Crkve prema herezama i zaključuje da se Crkva nalazi uvijek između ekstrema, što ih predstavljaju hereze: ideja koja će biti temeljito i sa svih strana obrađena u slijedećem i glavnom njegovom djelu: *Symbolik oder Darstellung der dogmatischen Gegensätze der Katholiken und Protestanten nach ihren öffentlichen Bekenntnisschriften — Mainz, 1832.* — Svrha mu je porediti priznate simbole, formule vjerovanja raznih kršćanskih konfesija te, s jedne strane, izložiti povezanost i nutarnju harmoniju katoličke dogme, njezinu sukladnost s Evandeljem i razumom, a s druge strane prikazati protuslovlje ostalih konfesija, bilo sa vlastitim principima, bilo sa objavom. Poređujući službene simbole Möhler je već unaprijed onemogućio svaki prigovor da je svoje prikazivanje dogma dotičnih konfesija uzeo od kojeg od njihovih teologa, koji je moguće nije točno shvatio ili izložio. Ali Möhler se nije ograničio samo na pojedine, osamljene stavke simbola; on ih je povezao s njihovim logičkim pretpostavkama i zaključcima; tako da se jasno istaknula sva veličina temeljne dogmatske zablude i nastranosti čitavog sistema, i per contrapositionem, ispravnost katoličke nauke.⁵

Važnost i vrijednost ovog djela najbolje se može vidjeti iz suda, što ga o njem daje Goyau: »On ne peut pénétrer l'intimité du protestantisme, si l'on n'a pas lu Möhler... La Symbolique est un livre qui vit et vitra, grâce à la rigueur documentaire avec laquelle elle étudie la genèse des opinions dogmatiques dans l'évangélisme du XVIe siècle, grâce à la force dialectique avec laquelle elle nous fait apparaître cette genèse historique comme une genèse logique, grâce à l'ampleur et à la sûreté avec laquelle Möhler subordonne tous les fragments succesifs de l'évolution

⁴ *Dict. Théol.*, 1., cit. col. 2051. — S Möhlerom započimlje tako ona serija teoloških djela, koja su pristupačna i širim krugovima, a da ipak ostaju na strogo znanstvenoj bazi.

⁵ »Symbolik...« se dijeli na dva dijela: prvi obuhvaća glavne protestantske konfesije: luteranizam i kalvinizam; drugi dio obrađuje manje sekte.

dogmatique à une idée centrale et à une nécessité primordiale, forces déterminantes de cet' évolution.»⁶ — Izvanredni uspjeh djela najbolje potvrđuje taj sud: u pet godina (1832—1838 t. j. do smrti Möhlera) bilo je pet izdanja: djelo bi odmah prevedeno na francuski, engleski i talijanski (četiri izdanja do 1859.).

Utisak u protestantskim krugovima bijaše silan: čitava plejada najboljih njihovih teologa dade se na pobijanje Simbolike. Nietzsche i Marheinecke, da spomenemo nekoje, objelodaniše svoje kritičke opaske, dok je Baur, također profesor na tübinskom sveučilištu, izložio »ortodoksno« protestantsko vjerovanje. Möhler odgovori dvije godine kasnije novim djelom: *Neue Untersuchungen der Lehrgesetze zwischen den Katholiken und Protestanten. Eine Verteidigung meiner Symbolik gegen die Kritik des H. Prof. Baur* — Mainz, 1834. — Ali njegovi protestantski kolege na tübinskom sveučilištu nisu se zadovoljili znanstvenim pobijanjem Möhlera: potkapanjem i pravljjenjem raznih poteškoća nastojali su da onemoguće svom protivniku daljni rad na sveučilištu. Möhler je mnogo trpio uslijed svog finog karaktera zbog takvog postupka pa se na koncu odlučio, iako teška srca, da ostavi sveučilište, koje mu bijaše tako drago. Na poziv bavarske vlade podo 1835. u München za profesora eksegeze Novog Zavjeta na tamošnjem sveučilištu, Eksegeze ipak nije predavao: Prema već unaprijed utanačenom sporazumu nastavio je tu svoja predavanja iz crkvene povijesti.

U Münchenu je Möhler našao okolinu, koja mu u svemu odgovaraše; uživao je opće štovanje, bio je rado viđen na dvoru, nitko ga nije smetao u njegovu radu. Očekivalo se stoga da će tu još kroz godine nastaviti svoju plodnu znanstvenu i pedagošku djelatnost. Nažalost, njegovo slabo zdravlje ubrzo uništi sve ove nade: sušica je polako ali sigurno slabila njegove sile, niti je blago podneblje Merana moglo što god pomoći. Vratio se 1837. natrag u München i nastavio svoja predavanja, koliko mu je to već bilo moguće, do ožujka 1838., kad ga vlada oslobodi profesorskih dužnosti imenovavši ga katedralnim dekanom u Würzburgu u nadi, da će si Möhler tako lakše pomoći zdravlju. Ali učinak je bio upravo protivan: Möhler bijaše toliko odan svojoj profesorskoj dužnosti da nije mogao preživjeti rastanak sa sveučilišnim aulama. Umro je dne 12. travnja 1838, u dobi od jedva 42 godine. — S doprinosima iz cijele Njemačke podigne mu grad München krasan grobni spomenik: Bogorodica s djetetom Isusom u naručju prima na dar Möhlerova djela iz ruku njegovog Andela Čuvara a za uzvrat daje piscu svoj blagoslov. Ispod imena čitaju se riječi: *Defensor Fidei Litterarum Decus Ecclesiae Solamen.*

⁶ Cf. *Dict. Théolog.* 1. cit., col. 2054;

★

Osim već navedenih glavnih djela, Möhler je napisao mnoštvo rasprava, disertacija i članaka sa svih područja teologija. Gotovo su svi izašli u »*Teologische Quartalschrift*« tübinskog sveučilišta i u »*Der Katholik*«. ⁶ Vrijedno je da još spomenemo bilješke njegova sveučilišna predavanja, koje su objelodanili razni njegovi učenici po svojim bilješkama. Da je Möhler dulje poživio, ta bi se predavanja sigurno pretvorila u djela velike znanstvene vrijednosti: njegova simbolika proizašla je također iz takovih predavanja. Möhlerovu znanstvenu ostavštinu nastojao je urediti i objelodaniti *Reithmayer*, ali s malo uspjeha. ⁷

★

Život se Möhlerov odvijao u relativno mirnim vremenima. On sam nije učestvovao ni na koji način u javnom i političkom životu. A i njegov znanstveni rad nije naišao na mnogo protivština sa strane katoličkih teologa. Stvar se mnogo promijenila nakon njegove smrti. Njegov teološki sistem, mnoge točke njegove nauke, pa i njegova ortodoksnost, postadoše objektom velike kontroverzije među raznim katoličkim teolozima sve do danas.

Vanjski povod toj promjeni bio je u prvom redu Vatikanski koncil sa svojim posljedicama u Njemačkoj: otpad Döllingera i privremena opozicija kod mnogih drugih teologa protiv definicija vat. sabora u eklesiologiji — razlozi koji su nukali na veliki oprez u prosuđivanju tako originalne Möhlerove eklesiologije. K tome se pridružila doskora borba protiv modernizma, koji je nikao iz Schleirmachove teologije o mističko religioznom osjećaju. A bilo je poznato, da je Möhler imao tijesnih veza sa Schleirmacherom te osobito s njegovim učenikom Neanderom i da te veze nisu ostale bez utjecaja na Möhlerovo djelo.

Bilo je i drugih, više nutarnjih razloga. Goyau misli da bi se Möhlera moglo najprikladnije definirati: teolog autodidakt bez premca u modernim vremenima, koji je ipak znao da se vrati tradicionalnoj teologiji po svojim pronalazačkim sposobnostima i po svojoj metodi. A ta je lako mogla izazvati sumnju kod tradicionalnih teologa. ⁹ Möhler naime u svojim djelima apstrahira sasvim od klasične teologije. Njemu, historiku, tuda je njezina metoda sa svojim skrupuloznim pravilima o legitimnom izvođenju zaključaka i slično. Gdje bi se prema skolastičkoj metodi morao izvesti koji dokaz, recimo na pr. iz analize pojma, kod Möhlera se nalazi citat kraćeg od crkvenih otaca ili crkvenih koncila. Što više, za nj nema vrijednosti dokaz »ex consensu theologorum«. Jer teologija

⁶ *Ibid.* col. 2054 - 56; — Velik dio tih rasprava sakupio je kasnije i objelodanio *Döllinger, J. A. Möhlers gesammelte Schriften u. Aufsätze*, 2 Vol. — Regensburg, 1840;

⁷ Cf. *Reithmayer op. cit.; Dict. Théol.* 1. cit.;

ne može ništa dodati vjeri: ako je koja istina potrebna, nužna za spasenje, morala je biti predmetom vjere već od početka, barem implicite; ako nije bila od početka predmetom vjere, ne može ni kasnije postati takvom. Teologija ima svoj početak u želji uma za sistematizacijom, za refleksivnim promišljanjem vjere, a ne u objektivnom razvoju vjere. Stoga Möhler traži za modernog teologa istu individualnu slobodu u tumačenju i produbljivanju objektivnih dogma, kao što su je imali Oci i prvi teolozi, dakako u duhu tradicije i crkvenih sabora.⁸ — Razlog ovakvom načinu bit će valjda i u tome, što je Möhler htio da njegov rad bude ujedno pozitivna apologija katoličkog vjerovanja naprama protestantizmu. Stoga se nije nimalo obazirao na skolastičku teologiju, pa ni na njene neosporive rezultate, kad su baš nju protestanti krivili zbog falsifikacije primitivnog kršćanstva, dok ne mogu a da ne priznaju barem historijsku vrijednost svjedočanstva sv. Otaca.⁹

Glavna točka kontroverzije jest odnošaj njegove »Die Einheit...« prema Simbolici. U prvom djelu ima dosta toga, što bi, kako je napisano, moglo dati povoda sumnji i nepovjerenju, osobito u pogledu Möhlerove eklesiologije. On to i sam priznaje: »Knjiga mi je ostavila neugodnu uspomenu: djelo je to oduševljene mladosti, koja se otvoreno i slobodno služila Bogom, Crkvom i svijetom; no u njemu se nalazi sila stvari, za koje ja više ne bih htio jamčiti; nije sve u njemu ni dovoljno probavljeno niti dosta privlačivo izloženo.«¹⁰ Problem sastoji dakle u tom da li je Möhler u Simbolici, i kasnije, drukčije mislio.

A. Schmit,¹¹ prvi teolog, koji se temeljito dao na studij Möhlerove doktrine, odgovara pozitivno: Möhler je napustio kasnije (u Simbolici) svoje prvotno sasvim subjektivno i mističko shvaćanje Crkve i zamijenio ga pozitivnim, kako je kasnije bilo definirano na Vatikanskom saboru. Našao je naime u papinstvu izraz totalne jedinstvenosti Crkve, iako je kroz dugo vremena oklijevao da prizna, da je upravo u papinstvu bitni element je-

⁸ Sintezu Möhlerovog shvaćanja o relaciji jednostavne viere prema teologiji daje *Y. de Montcheuil*, op. cit. pag. 375; — Cf. također *Dict. Théol.* 1. cit., col. 2056.

⁹ Evo Fonckovog suda o Möhlerovu načinu pisanja: »Möhler se serait fait gloire d'être rangé parmi les théologiens mystiques plutôt que parmi les théologiens spéculatifs. C'est bien en effet une théologie mystique que la sienne, nous voulons dire une théologie intuitive, synthétique, constructive, créatrice; sa pensée n'a rien de la pensée discursive, analytique, critique, qui... éprouve scrupuleusement la solidité des fondations de l'édifice théologique...« (*Dict. Théol.*, 1. cit., col. 2063).

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Dajemo taj kratki prikaz ove kontroverzije po odličnoj studiji *M. - J. Congar O. P., Sur l'évolution et l'interprétation de la pensée de Möhler. (Revue des Sciences philosophiques et théologiques 1938) No 2, pag. 205 sqq.* — Tu se ujedno navodi sva novija bibliografija o Möhleru.

dinstvenosti Crkve. — Sasvim protivno sudi *Ed. Vermeil* (protestant): Möhler je pokušao, s nekoliko drugih svećenika (tübinska škola) pod utjecajem Schellingovog romantičnog idealizma i Schleiermachovog protestantizma, da ostvari generalnu reformu katoličke dogmatike, moralke i crkvene discipline. On je snažno utjecao na *Newmana*^{11*} i *Tyrella* i po njima infiltrirale su se njegove ideje u Francusku, dok su u Njemačkoj ostale žive sve do danas. Tako bi Möhler bio jedan od glavnih inspiratora katoličkog modernizma u XIX. i XX. vijeku. Protiv te teorije izjavio se *P. Grandmaison* pa i sam *A. Loisy*, ali *Vermeil* nađe u *A. Foncku* neočekivanog saveznika. *Fonck* sudi sasvim negativno: »*Möhler* s' est fait de cristianisme une conception inspirée des théories de Schleiermacher . . . qu'on ne voit pas qu' il ait abandonnée, qu'on ne conçoit même pas qu'il ait pu abandonner, tant elle s'accordait avec son temperament mystique; et par la on peut avouer que Möhler a été un précurseur inconscient du modernisme catholique«.¹²

K. Eschweiler iznio je 1930 svoju sasvim originalnu interpretaciju: »Möhlerovo djelo treba gledati u konfrontaciji katoličke teologije i njemačkog idealizma; u aktivnoj konfrontaciji, u kojoj se teološka misao suprotstavlja filozofiji a i u isto vrijeme mnogo toga od nje prima, odbijajući i prilagođujući se u isto vrijeme, izgrađujući se tako i mijenjajući na vrlo živ način«. Razlika između »*Die Einheit . . .*« i »*Symbolik*« odgovara promjeni Möhlerove filozofske orijentacije: u prvom djelu on gleda, pod utjecajem Schellinga i Schleiermachera, bit Crkve u ideji » . . . d' une experience religieuse vivante, inspirée par le Saint-Esprit, les personnes hiérarchiques n' étant que l' image 'ou l' expression de la communauté d' amour que forment les fidèles . . . «; u drugom naprotiv Möhler posuđuje od Hegela kategorije njegove filozofije o Duhu, da tako izbjegne relativizmu i subjektivizmu prvotnog svog shvaćanja o odnosu između Duha Svetoga i uspostavljenja zajednice vjernih.¹³ — I ova teorija naiđe na opoziciju, osobito među teolozima tübinske škole — ta i danas nastavlja pod vodstvom *K. Adama* tradiciju Möhlera —, koji, kao na pr. *M. Geiselman*, naglašuju da se Möhlerov sistem mora promatrati ne toliko u odnosu

^{11*} O odnosu *Newmana* i Möhlera cf. *H. Tristram, J. A. Möhler et J. St. Neumann* u istom broju *Revue des Sciences . . .*

¹² *A. Fonck*, op. cit., col. 2036. — Ali se jasno vidi iz cijele rasprave, da se *Fonck* sasvim poveo za *Vermeil*-om. Slabo se slažu na pr. njegovi citati *Goyau*-a o Möhlerovim djelima s njegovim konačnim sudom, a i ostalim kritičkim opaskama. *Congar* se s pravom pita: »Que n' a-t-il appliqué a son étude de M. et non pas seulement a sa lecture du livre de Vermeil, le principe qu' il cite en tête de son compte rendu: Omnis scriptura sacra eo spiritu debet legi quo facta est« (op. cit. p. 207). — Od većih suvremenih teologa će danas rijetko koji potpisati taj negativni *Fonckov* sud o Möhleru. *Nap. Ur.*

¹³ *Congar, ibid.*

prema protestantizmu ili idealizmu, nego više sa stanovišta Möhlerovih relacija s ostalim njemačkim teozozima neposredno prije nje-
ga, sa *Sailerom*, *Geiglerom* i drugima, te s njegovim suvremenici-
cima, s *Kuhn*om, *Drey-em* i ostalima.

★

Möhler je dijelio zajedničku sudbinu svih dubokih i origi-
nalnih mislilaca: nije bio shvaćen, krivo je bio shvaćen. Istina, su-
vremenici su ga mnogo cijenili i čitali. Ali jesu li doista shvatili
osnovnu njegovu ideju, ideju jedinstva i ljubavi, oko koje se pola-
rizirala sva oštrina uma i sav zanos njegovog srca?¹⁴ Jedan Fran-
cuz, dobar poznavalac Njemačke i nacionalsocijalizma, stavio je
u međusobni odnos temeljnu ideju nacionalsocijalizma: ponovno
i totalno uspostavljanje jedinstva njemačkog naroda — u tome
kao i u svom mističkom nastrojenju nacionalsocijalizam nastavlja
tradicije romanticizma — te doprinos njemačkih katolika za po-
stignuće tog ideala prije nacionalsocijalističke ere. Na pitanje, da
li su katolici doista iskoristili mogućnosti svoje vjere, po kojima
bi mogli doprinijeti mnogo premoštenju bolne razdvojenosti nje-
mačkog naroda, — radi se tu o filozofiji i teologiji mističkog tijela
Kristova te o adaptaciji kršćanstva mentalitetu Nijemaca —, V.
Dillard odgovara negativno: katolici su sasvim zanemarili veliku
dužnost asimilacije njemačke kulture s kršćanstvom, kao spome-
nutu doktrinu, — koja bi se ipak tako lijepo dala razviti u Nije-
maca, kad su već po naravi toliko skloni mistici i životu zajednice.¹⁵

¹⁴ Vidi o tom raspravu *P. Chaillet-a S. I., Centenaire de M. L'Amour et l'Unité* (Revue Apologetique . . . , Mai 1938. pag. 113 sqq.).

¹⁵ Govoreći o borbi nacionalsocijalizma protiv kršćanstva *Dillard* se pita:
»Pourtant, peut-être ces griefs cachent-ils inconsciemment la profonde inco-
pactibilité qu' écartait d'instinct l'âme germanique de la culture catholique?...
Et c'est là que l'examen de conscience catholique demande une absolue sin-
cérité. De fait, la culture allemande traditionnelle n'a jamais été pénétrée du
ferment catholique jusqu'à l'assimilation parfaite, comme l'est, par exemple,
notre culture latine. La philosophie allemande n'a jamais été, à proprement
parler, christianisée. Elle s'est développée de son côté, paralelement à la
philosophie catholique et jamais l'on n'a tenté de lancer des ponts de l'une
à l'autre . . . L'Allemagne catholique, elle, a gardé une attitude de défense
stricte et de condamnation. Elle ne possède ni un Sertillanges, ni un Maréchal,
et Przywara rest un isolé qui n'a pas fait école. La néo-scholastique est fran-
çaise et belge, en tout cas latine, elle n'a gagné en Allemagne que certains
îlots de culture latinisante. Les gros des forces catholiques n'a pas fait l'effort
d'adaption. Il en est résulté que la religion, dans les cercles intellectuels où
elle s'est introduite, est restée plaquée sur la culture allemande. Elle n'a pas
profondement pénétré jusqu'à racine . . .

Il ne est peut-être pas si paradoxal de dire que, faute d'une philosophie
et d'une théologie fondamentale du Corps mystique du Christ, le catholicisme
allemand n'a pas réussi à se greffer vitalement sur l'intellectualisme germani-
que.« V. *Dillard, La crise religieuse allemande. Etudes 1937.*, Tome 233, pag.
10—11. — Članak je izvanredno aktuelan jer obrađuje, s posebnim obzirom na
Njemačku, goruće pitanje adaptacije katoličke nauke mentalitetu naroda koji
su izvan područja mediteranske, latinske kulture.

Pa ipak, već pred sto godina, Möhler je jasno naznačio kojim je putem trebalo poći. Ali suvremenici ga nisu razumjeli, a pozniji naraštaji još manje. — Danas je bolje: brojne rasprave o Möhleru po časopisima, nova izdanja njegovih djela i nove studije o njegovoj teologiji, znakom su većeg zanimanja i dubljeg razumijevanja. Nadajmo se dakle, da će njegova djela sada barem postići svrhu za koju ih je Möhler pisao, iako je znao da onda još nije bio čas, — da će njemački protestanti, koji su jednako i iz istih motiva progonjeni kao i katolici, naći jedinstvo s nama na bazi ljubavi, u zajednici svih udova Kristovih, koje oživljuje Duh Sveti, u krilu jedne Crkve, jednog i jedinstvenog mističkog tijela Kristova, kao što je i Duh jedan, koji ga oživljava, — i tako opovrgnuti polaznu točku nacionalsocijalističke borbe protiv kršćanstva: prigovor da kršćanstvo razdvaja dušu i tijelo njemačkog naroda.

A mi, koji moguće još ne trpimo takvih progona, naučit ćemo čitanjem Möhlerovih djela, kako valja da u sebi čutimo i proživljujemo pripadnost velikoj zajednici vjernih, Crkvi. Jedino živa svijest da je svaki od nas udo žive Crkve, da Crkva živi u nama i po nama, dat će nam jakost da svladamo ograde, koje danas postavlja pretjerani nacionalizam i rasizam između nas i naše braće u Kristu, koji su drugih naroda i druge boje; dat će nam velikodušnost i zanos da prinesemo i velike žrtve, ako to bude potrebno, za slobodu i afirmaciju Crkve. Jer u totalitarnim organizacijama Crkvi preostaje jedno jedino sredstvo da afirmira svoje pravo na opstanak, na slobodu, na ispovijedanje objavljenih istina: dragovoljno mučeništvo i smrt njezinih vjernika.¹⁰ Et sanguis martyrum erit semen christianorum.

Franjo Krautzer D. I.

¹⁰ O odnosu Crkve prema državi kod Möhlera por. La Vie Intellectuelle, 10. juin 1938: Chaillet S. J.: La liberte de l'Eglise . . .